

OKUL ORTAMINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLERİN OKUL SOSYAL HİZMETİ EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Sema SAĞLIK
Yalova İl Millî Eğitim Müdürlüğü
sema.saglik@meb.gov.tr

Özet

Eğitim, yaşam boyu devam eden temel bir insan hakkıdır. Salgın süreciyle birlikte eğitimin içinden geçmekte olduğu süreç eğitime erişim bakımından fırsat eşitsizliği sorununu yeniden gündeme getirmiştir. Öğrencilerin daha güvenli daha sağlıklı ortamlarda yetişmesi tüm dünya ülkelerinin ve Türkiye'nin en öncelikli görevidir. Ülkelerin okullarda öğrencileri risklerden korumak için alınan önlemler, ürettiği politikalar ve hizmetler, çocuğun iyilik haline ilişkin yürüttüğü tüm reformlar çocuk ve aile refahı alanı olarak adlandırılmaktadır. Çocuk ve aile refahı alanı kapsamında ailede okulda sokakta sosyal çevrede toplumda yani her durumda ver her ortamda çocuğun gelişiminin desteklenmesi, risklerden korunması ve güvenliğin sağlanması hedeflenmektedir. Bu alan ile ilişkili ve bir o kadar önemli bir diğer alan ise birçok ülkede eğitim sistemi içerisinde etkin bir biçimde faaliyet gösteren okul sosyal hizmeti alanıdır. Okul sosyal hizmeti, akran zorbalığı, çocuğa yönelik ihmal ve istismar, suça sürüklenme, madde bağımlılığı, çeteleşme okul devamsızlığı, akademik başarısızlık toplumsal cinsiyet ayrımcılık ve dışlanma gibi risk ve sorunlardan korunmak amacıyla çalışmalar yürüten ve aile-okul-çevre odağında ele alan sosyal hizmet alanıdır. Pek çok ülkede okullarda şiddet, intihar gibi toplumsal olaylar, okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacı açık bir biçimde göstermektedir. Dolayısıyla öğrencilerin sağlıklı ve güvenli alanlarda eğitim alabilmesi, çocuk ve aile refahı alanının güçlenebilmesi için okul sosyal hizmeti hayati bir önem taşımaktadır. Aile ve toplum işbirliği çerçevesinde, öğrenci odaklı sosyal hizmet uygulamalarının, öğrencilerin psikososyal ve manevi yönlerini geliştireceği ve akademik başarıyı arttıracığı; aynı zamanda ekip çalışması yoluyla okullardaki meslek elemanlarını destekleyeceği ve güçlendireceği ve bu sayede karşılaşılan sorunları azaltacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, okul sosyal hizmetinin kavramsal temelini, önemini ve gerekliliğini ortaya koyacak olan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: eğitim, aile, öğrenci sorunları, okul sosyal hizmeti...

EVALUATION OF THE PROBLEMS ENCOUNTERED IN THE SCHOOL ENVIRONMENT WITHIN THE SCHOOL SOCIAL SERVICE AXIS

Abstract

Education is a basic human right that continues throughout life. The process that education is going through with the epidemic process has brought the problem of inequality of opportunity in terms of access to education on the agenda again. Raising students in safer, healthier environments is the top priority of all countries in the world and Turkey. The measures taken by the countries to protect students from risks, the policies and services they produce, and all the reforms carried out by the countries regarding the well-being of the child are called the field of child and family welfare. Within the scope of child and family welfare, it is aimed to support the development of the child, to protect him from risks and to ensure safety in the family, school, on the street, in the social environment, in the society, in any situation and in any environment. Another related and equally important field is the field of school social work, which operates effectively in the education system in many countries. School social work is a field of social work that focuses on family-school-environment and carries out studies to protect against risks and problems such as peer bullying, neglect and abuse of children, delinquency, substance abuse, ganging up, school absenteeism, academic failure, gender discrimination and exclusion. In many countries, social events such as violence at schools and suicide clearly show the need for school social work. Therefore, school social work is of vital importance in order for students to receive education in healthy and safe areas and to strengthen the field of child and family welfare. Within the framework of family and community cooperation, student-oriented social work practices will improve the psychosocial and spiritual aspects of students and increase academic success; At the same time, it is foreseen that it will support and strengthen the professional staff in schools through teamwork and thus reduce the problems encountered. In this context, it is thought that this study, which will reveal the conceptual basis, importance and necessity of school social work, will contribute to the literature.

Keywords: education, family, student problems, school social work...

GİRİŞ

Okul, çocukların ve gençlerin hayatlarında bilgi ve beceri sağlama, öğrenme, sosyalleşme bakımından stratejik bir

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

öneme sahiptir. Oysaki okullar akademik başarısı yüksek ve iyi bir mesleğe yerleştirerek çok para kazanan öğrencilerin yetiştirildiği yerler olarak görülmektedir. Böylece bireyselliği ön planda tutan eğitim öğretim faaliyetleri neticesinde sosyalleşmeyi önemsemeyen öğrencileri ortaya çıkarabilmektedir. Bu gerçekliğin yanında eğitimin öneminin anlaşılmasıyla birlikte çocuk, genç ve ailelere yönelik yapılacak sosyal hizmet çalışmalarında, ulaşılabilirlik bakımından okulun başat rolü ortaya çıkmıştır (Costin, 1969'dan akt. Yeşilkayalı, 2016: 138). Öğrenci yetiştirmenin sadece aileler ile sınırlı olmadığı, psikososyal, ekonomik, politik dinamikleri olan üst politikalarla desteklenmesi gereken bir süreç olduğu unutulmamalıdır (Yolcuoğlu, 2015: 13-16).

Jarolmen (2017: 8) okulu “çocukların korunaklı yuvalarından çıkıp toplum içine girdikleri ilk yer ve çocukların ailelerinden sonra ilk formel sosyalleşme ortamı” şeklinde tanımlamaktadır. Kriz dönemi olarak ifade edilen bu dönem çocuğun sosyal ve ruhsal sorunlar çıkartacağı için çocuğa destek sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu kriz dönemlerinde sosyal hizmetin, okullara katkıda bulunacağı birçok alan vardır. Giderek karmaşıklaşan ve değişen dünyada gençleri yaşama hazırlamanın ve bunu yapmak için de önleyici müdahalelerle gelişimsel bir eğitim modeli kullanmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda okullar, problem çözme, yaratıcı düşünme, sosyal becerileri, iletişim becerileri ve karar verme becerileri öğreniminde genişleyen ve değişen 2023 Eğitim Vizyonu hedeflerine ulaşabilmeleri için uzmanlık gerektiren destek personeli ile takım yaklaşımıyla çalışmayı gerektirir. Sosyal hizmet uzmanları, öğretmenlerin potansiyellerini geliştirmelerine yardımcı olurken, bilgi, beceri ve değer temeliyle öğrencilerin refahını destekler. Sosyal hizmet, engellilik ve yoksulluk gibi sorunlarla öğrencilerin akademik başarılarının önündeki engelleri aşmak için ailenin, okulun ve toplumun güçlerini birleştirir (Huxtable, 2013: 2). Bu nedenle okul ortamlarında öğrencilerin gelişimlerini takip etmek ve karşılaştıkları problemlere önleyici müdahalelerle çözüm üreterek destek vermek için uzman bir biyopsikososyal yönden öğrenciyi değerlendiren sosyal bir ekibe ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, okul ortamlarındaki sosyal hizmet mesleğinin özel bir alanı olan okul sosyal hizmetinin ilköğretim ve ortaöğretimde yürütülmesi gereken biyopsikososyal ve manevi hizmetlerin ortaya çıkmasındaki temel koşulları oluşturmuştur.

Bu nedenle okullarda öğrenci, aile, çevre ve diğer kurumlarla köprü vazifesi gören okul sosyal hizmetinin olması, toplumsal düzenin sağlanması ve iyileştirilmesine önemli katkılar sunabilecektir. Hayata geçirilmesi öngörülen okul sosyal hizmet birimlerindeki sosyal hizmet uzmanının müdahale ve yönlendirme yapabilmeleri ve eğitim öğretim faaliyetlerinin önündeki engellerin kaldırılması için okul sosyal hizmeti ivedilikle hayata geçirilmelidir.

İstenilmeyen öğrenci davranışları, okul içinde ve okul dışında eğitimin işleyişini sekteye uğratabilmektedir. Bu problemleri davranışlar, mikro düzeyde öğrenci; mezo düzeyde aile ve okul; makro düzeyde eğitim sistemi ve sosyal çevre açısından risk oluşturmaktadır. Riskli davranışların önlenmesinde ve çözümünde aile ve tedavi edici kurumların görevlerinin bulunmasının yanı sıra eğitim kurumlarının da görevleri vardır. İstenmeyen davranışların nedenlerine bakıldığında ailesel sorunlar, ailelerin çocuklarına yönelik olumsuz tutumları, olumsuz TV yayınları, medyadaki şiddet ve kalabalık sınıflar dikkat çekmektedir (Karahancı, 2013: 39). Bunların yanında toplumun farklı kesimlerden, farklı yaşam durumlarından gelen ve farklı yaşlarda olan birçok öğrenci, eğitimlerini ve okul başarılarını olumsuz etkileyen sorunlarla karşı karşıya gelir (Özbesler ve Duyan, 2009: 17-25). Görülmektedir ki öğrencilerin yaşadığı sorunlar

yalnızca akademik başarılarına değil, sağlık, ekonomik ve toplumsal geniş bir yelpazede yayılım göstermektedir. Yoksulluk, işsizlik, istismar, ihmal, şiddet, hastalık, engelli olma, suça yönelme, boşanma, alkolizm, kötü beslenme, cinsel taciz gibi çoğu problem, öğrencilerin okula devamlarını ve okul başarılarını olumsuz yönde etkileyen sorunlardır (Lee, 2007: 51-64). Okul sosyal hizmetini gerekli kılan nedenler olarak saydığımız bu sorunların sadece biri bile okul sosyal hizmetini gerekli kılan neden olmaya yeterli olduğu söylenebilir. Öğrencilerinin ev dışında en uzun süreyi geçirdiği okullarda yaşanacak her türlü olumlu ve olumsuz davranışın topluma yansıtacağı unutulmamalıdır. Öğrencilerimizin geleceğimizi oluşturacağı gerçeğinden hareketle, en iyi şartlarda eğitim öğretim faaliyetlerinin verilebilmesi için gerekli iyileştirici çalışmalar yürütülmelidir. Bu sebeple okul ortamlarındaki sorunların çözülmesi ve tüm çocukların iyi şekilde yetiştirilmesi için okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

MİKRO BAĞLAMDA ÖĞRENCİ KAYNAKLI PROBLEMLER

Günümüzde öğrenciler öğrenim hayatları boyunca pek çok sorunla karşı karşıya gelmektedir. Öğrencilerin okul sorunlarının mikro boyutunda, kendisini ilgilendiren düşük akademik başarı, ergenlik, engellilik, devamsızlık gibi sorunlar sayılabilir.

➤ İçer Dönük Davranış Problemleri

Ergenlikteki öğrenciler gençlik çağı özelliklerinden etkilendikleri problemlerle başa çıkmaya çalışırken, bir yandan da içinde yaşadıkları aile ve toplumun etkisiyle farklı sorun ve gereksinimler ile karşılaşır. Kuşkusuz bu problemler çözülebildiği, ihtiyaçlar karşılanabildiğinde öğrencinin gelişimi sağlıklı bir şekilde ilerleyecektir. Dupper (2013: 55) öğrencilerin müdahale gerektiren sorunlarını içer dönük, dışa dönük davranış problemleri ve sosyal problemler olmak üzere üç başlık altında tanımlamıştır. Okul ortamlarında sıklıkla karşılaşılan içsel davranış problemleri; endişe, korku ve kaygı, yalnızlık ve utangaçlık, yas tutma, depresyon ve intihar şeklinde sıralanabilir (Dupper, 2013: 53). İçer dönük davranış problemlerinde öğrenciler çevresine hissettirmeden sorunu kendi içinde çözmeye çalışmakta, çözümediğinde okuldan uzaklaşmaya başlamaktadır. Kaygılı, korkmuş, yalnız, içer kapanık, acı çeken, depresyonlu, intihara meyilli öğrenciler yardım almadan sorunları çözülemeye çalışmaktadır İçer dönük davranış problemleri, erken müdahale edilmediğinde intiharla sonuçlanacak kadar riskli ve çok önemli vakalara dönüşebileceği için son derece önemli problemlerdir. Bu bağlamda içsel davranış problemlerini incelemekte fayda görülmektedir.

• Korku ve Kaygı

Okul ortamlarında öğrencilerin karşılaştığı içer dönük davranış problemlerinden olan korku ve kaygı düzeylerini arttırıcı bazı faktörler vardır. Öğrencilerde korku ve kaygı düzeylerini arttırıcı bazı faktörler vardır. Bu faktörlere hastalık, yaralanma, yetersiz beslenme, aşırı kilo, olumsuz aile yaşantısı ve hayata bağlayan bir amaç bulamama gibi durumlar sebep (Brophy, 1996) olmaktadır. Öğrencilerin endişe yaşamalarına sebep olan diğer durumlar; “okul şartları, akademik başarıya verilen önem, arkadaşlarına göre daha iyi performans sergilenmesinin istenmesi, okul ya da sınıf değiştirme, diğer öğrencilerden gelen baskılar, gürültü, kalabalık, hijyen ve temizlik, öğretmene ulaşılabilirlik, öğretmenin kişiliği ve davranışları” olarak sayılabilir (Massey, 1998).

• Yalnızlık ve Utangaçlık

Okul ortamlarında öğrencilerin karşılaştığı içer dönük problemlerinden biri de yalnızlık ve utangaçlıktır. Okullarda

yaygın olarak yaşanan akran zorbalığı, akran ilişkilerinde zayıflık ve dışlanma da yalnızlığa sebep olan faktörlerdir (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008). Zayıf arkadaşlık ilişkileri olan öğrenciler, etkileşimde bulunamadığı için birçok bilgi ve beceriden yoksun kalır. Sosyal olarak yalnız olan öğrenci, kendisini bir üye olarak kabul edecek ağlar veya gruplar içindeki faaliyetlere katılmayı ister (Margalit, 94: 11-17). Okul ortamında bir öğrencinin arkadaş gruplarının dışında kalması ve kendisini yalnızlığa bırakması, sosyal ve psikolojik olmak üzere birçok problemle karşı karşıya bırakır. Bu durumla karşılaşan öğrenci kalıcı ruhsal sorunlar yaşamaması için okul sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerine ihtiyaç vardır.

Utangaçlık, öğrencinin sadece okul yaşamında değil, aile ve iş yaşamında da başarısız olmasına yol açan bir sebeptir. Utangaçlığın sebepleri olarak çeşitli yaklaşımlar, anne, baba ve çocuk etkileşiminin önemli olduğu konusunda düşünce birliği bulunmaktadır (Yüksel, 2005: 151-152). Utangaçlık aşılması gerekli olan bir problemdir. Okul ortamında yalnızlık çeken ve utangaçlık gösteren öğrenciler tespit edilerek, bu problemlerini ortadan kaldıracak önleme çalışmaları ve grup faaliyetleri yapılması okul sosyal hizmeti açısından önem taşımaktadır.

- **Yas Tutma**

Yas tutma, sevilen bir kişinin ölüm acısını yaşayan ya da evcil hayvanının kaybına şahit olan bireyin gösterdiği psikolojik, fiziksel, bilişsel ve davranışsal tepkidir. Yas sürecini etkileyen bireysel farklılıklar sebebiyle yas tutma “normal yas, karmaşık yas, travmatik yas” olarak üç kategoriye ayrılır (Gizir, 2006: 197). Güçlkle karşılaşan öğrenci konsantrasyon eksikliği, görevleri yerine getirme yetersizliği, yorgunluk, aşırı duygu gösterimleri gibi davranışlar gösterirler (McLaughlin, 1998).

Yas sürecinin normalleştirilmesi duygularını tanıyarak ifade etmenin bütünü kapsamaktadır (Bildik, 2013: 223). Okul sosyal hizmeti uygulamaları ile yas sürecini yaşayan öğrencilerin olumsuz davranış geliştirme süreçlerini önleyici çalışmalar yapılmasının öğrencilerin en kısa sürede normalleştirmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

- **Depresyon ve İntihar**

Günlük hayat problemleri öğrencilerde okul ortamlarında strese neden olmaktadır. Okullarda, stres başta olmak üzere ciddi zihinsel sağlık bozukluğu bulunan çok sayıda öğrenci, okul sosyal hizmet uzmanı ve okul zihinsel sağlık uzmanı ile yüz yüze gelmektedir (Roberts, 2006: 4). Araştırma sonuçları, öğrencilerin stresle başa çıkamadıklarında intiharı düşündüklerini ve bu öğrencilerin değerlendirme ve tedavi sürecinde okul sosyal hizmet uzmanının müdahalelerinin gerekliliğine işaret etmektedir. Bu kapsamda okul sosyal hizmet uzmanları, okul temelli intihar önleme programlarını kullanır. “İntihar Önleme Programı”nı kullanan okul sosyal hizmet uzmanları, öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmek ve arkadaş desteğini nasıl sağlayacağını öğretmek için bilişsel davranışçı yaklaşımı kullanır (Greenberg, Domitrovich& Bumbarger, 2000).

Okul ortamlarında intihara meyilli olan öğrenciler, bazı işaretler sergilemekte, ancak öğretmenler bu işaretleri fark edememekte ve önleyici tedbirleri alamamaktadır. Bunun sebebi, sınıflardaki öğrenci sayısının fazlalığı ve öğretmenlerin öğrencileriyle kişisel ilişkiler geliştirmeye vakit bulamamasıdır (King, Price, Telljohann &Wahl, 1999). Okullardaki öğrencilerin ergenlik dönemi depresyonunun sağaltımında, bu risklere müdahalede okul sosyal hizmet

uzmanının gerekliliği dikkat çekmektedir.

- **Düşük Akademik Başarı**

Eğitim ve öğretim sürecinde öğrencinin akademik, sosyal, sanatsal her türlü başarısının düşük olması istenilmeyen bir durumdur. Bu durum öğrencilerin kişilik özelliklerini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda sosyal etkileşimlerini, yaşamsal koşullarını da bozmaktadır. Bu bakımdan öğrencinin yaşam koşulları ile mücadele etmesinin öğrenme üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır (Openshaw, 2008: 284).

Düşük akademik başarı ya da okul başarısızlığı gibi sorunlar yaşandığında rehberlik hizmetlerinin yanı sıra okul sosyal hizmet müdahaleleri öğrencilere önemli iyilik halleri sağlayacaktır. Gelişmiş toplumlarda akademik olarak başarılı insan gücü, bir ülkenin ilerlemesinde en önemli güç olduğu kabul edildiği varsayıldığında; okul ortamlarında sosyal hizmet uzmanlarının bulunması, sağlıklı sosyal destek ve sosyal müdahale hizmetleri için bir gereklilik olarak görülmektedir.

- **Dışa Dönük Davranış Problemleri**

Saldırgan ve zararlı davranışlar dışa dönük olan rahatsız edici davranışlar olarak tanımlanmaktadır. İçe dönük davranış problemleri öğrenci, aile ve okul üçgeninde gelişirken, dışa dönük davranış problemlerinde öğrencinin sosyal çevresi daha fazla işin içine girmektedir. Okul ortamlarında dışa dönük, rahatsız edici davranışların içinde tehdit, cinsel taciz, sınıf içi davranış problemleri sıralanabilir (Dupper, 2013: 33). Şiddet, akran zorbalığı, çeteleşme gibi dışa dönük davranış problemlerinde okul sistemini bütüncül bir yaklaşımla bakmak gerekmektedir.

- **Şiddet**

Sosyal yaşamda birçok yansıması bulunan şiddet, okulların önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Şiddet, her bireyin toplumsal sağlığını tehdit eden çok türlü, çok boyutlu ve çok yönlü sosyal bir sorun olarak kabul edilmektedir (Gözütok, 2008: 8). Okulda şiddet öğrenmeyi engelleyen, okul iklimine zarar veren suça yönelik eylemlere ve saldırganlığa işaret etmektedir (Furlong & Morrison, 2000). Birçok konuda olumsuz vakalara sebep olan şiddet konusuyla ilgili önlemler alınması gerekmektedir.

Çocuğun gelişim döneminde olumsuz sosyal çevreye maruz kalma olasılığını artırabilecek bazı biyolojik, psikolojik ve sosyal özellikler vardır. Bir çocuk, şiddet davranışlarında bulunulan bir sosyal ortamda baş başa kaldığında şiddet davranışlarında bulunma riski artar. Örneğin yazılı ve sosyal medyada yer alan şiddet küçük yaşlardaki çocuklar üzerinde çok önemli etkiler bırakmaktadır.

Debarbiux'ın (2009: 67) "Okulda Şiddet" adlı çalışmasında belirttiği gibi şiddet küresel bir tehdittir ve okul ortamlarında günlük birçok şiddet olayı ortaya çıkmasına rağmen resmi kaynaklar azdır ve bu kaynaklar güvenilir değildir. Dünya genelinde artan şiddet vakalarına ülkemizin de son dönemde eklenmesi, şiddetin artarak devam ettiğini göstermektedir. Öğrencinin sosyalleşmesinde okulun, öğrencinin akademik ve bilişsel büyümesinin yanında,

onun sosyal anlamda yetkin bir birey haline gelmesinde önemli rol vardır (Yoon & Barton, 2008'den akt. Özdere, 2017: 37). Öğrencinin uyguladığı ya da maruz kaldığı şiddet içerikli problemleri davranışlarda; okul iklimi, aile, arkadaş grubu ve sosyal çevresi de yaşanan olumsuzluklarda etkili olmaktadır. Şiddet kaynaklı suç olan davranışlar ile sosyal öğrenme arasında anlamlı bir bağ vardır (Aktan, 2018: 184). Öğrencinin ailesinde gördüğü ve okul ortamında uyguladığı saldırgan davranışlar bunun en açık örneğidir (Ögel, Tari ve Eke, 2006: 12). Okullarda en sık şakalaşma ile başlayıp sonu kötü biten olayla, küfür etme, meydan okuma, tehdit, öğretmenlere yönelik şiddet ve toplu şiddet gibi şekillerde şiddet davranışları gözlemlendiği belirtilmektedir (Goldstein & Conoley, 2004). Bunlara ek olarak ırksal ya da etnik, sözlü sataşma, hakaret ve çeşitli onur kırıcı cinsel kimliğe yönelik sataşmalar da görülmektedir. Yapılan araştırmalarda fiziksel şiddetin erkek öğrenciler arasında yaygın olduğu ve bıçak gibi kesici aletlerin kullanıldığı, sözel şiddetin ise kız öğrenciler arasında daha yaygın olduğu ve dedikodu, adını çıkarma gibi incitme amaçlı davranışları sergiledikleri görülmektedir (Allen, 2005: 52-53).

Okul şiddeti konulu araştırmalar incelendiğinde çoğunlukla öğrenciler arası, öğrenciye yönelik şiddet üzerinde durulduğu (Espelage & Swearer, 2008: 75), öğretmene yönelik şiddet olaylarına gereken önem verilmediği (McMahon ve diğerleri, 2014: 753), daha az araştırıldığı (Wilson, Douglas & Lyon, 2011: 2354) iddia edilmektedir. Fakat düşünüldüğünün tersine Kondrasuk (2005: 640) ortaöğretimdeki şiddet vakalarında öğretmenlere yönelik şiddet probleminin tahmin edilenden çok daha büyük olduğu, hatta öğrencilerden 3 kat daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

Okul ortamlarındaki problemlere yönelik etkili çözüm ve önlemler geliştirebilmek için probleme katkısı olduğu düşünülen her bir etmenin incelenmesi çok önemlidir. Diğer bir ifade ile şiddet gibi davranışların şekillenmesinde iç ve dış etkenler birbirinden bağımsız incelenemezler. Bu nedenle bireysel özellikler, ilişkiler, sosyal, kültürel ve çevre değişkenleri açısından problemin incelenmesi elzemdir (Cowie & Jennifer, 2007: 13).

Okuldaki şiddetin önlenmesinde okul yöneticisi, sınıf rehber öğretmeni, psikolojik danışman ve okul sosyal hizmet uzmanına önemli görevler düşmektedir. İlaveten okul sosyal hizmet uzmanlarının etkili ve sağlıklı bir okul-aile iş birliği geliştirmesi, konu ile ilgili olarak öğretmen, öğrenci ve aileleri bilgilendirmek ve farkındalık uyandırmak amaçlı seminerler düzenlemesi, risk grubundaki öğrencileri tespit ederek ailelerin öğrencileri ile ilgili daha çok sorumluluk almaları konusunda cesaretlendirmesi gerekmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanının şiddeti gerçekleştiren öğrencileri tespit etme, bu öğrencilerin kişilik, aile, çevre gibi özelliklerini belirleme, şiddetin gerçekleşmesine etkisi olan etmenleri ekolojik model gibi farklı modeller perspektifinde belirleme gibi rolleri vardır. Bu bağlamda probleme öğrencilerin sosyokültürel ve sosyoekonomik özelliklerini dikkate alarak değerlendirmelerde bulunacak, sağlıklı bir öğrenci-okul-aile ilişkisinde olumlu rol oynayacak okul sosyal hizmet biriminin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

- **Çeteleşme**

Öğrencilerin dışa dönük davranış problemlerinden bir diğeri de çeteleşmedir. Çeteleşmenin ağırlıklı olarak görüldüğü ortaöğretim kademesi, ergenlik dönemine tekabül etmektedir. Ögel ve arkadaşlarının (2006: 50) yaptığı araştırma sonuçlarına göre; eğitim hedefleri olmayan öğrencilerin çeteleşme riski yüksek olmaktadır. Öğrencinin akademik başarısının düşük olması, öğrenciyi çeteleşmeye iten bir unsurdur. Uyuşturucu kullanımı ve satılması ile ilgili olma,

şiddet davranışında bulunma ve okuldaki bazı alanları satış için kullanma sebebiyle çeteler, okul güvenliği açısından ciddi sorun olmaktadır (Stephens, 1997).

- **Akran Zorbalığı**

Öğrencilerin dışa dönük davranış problemlerinden bir diğeri akran zorbalığıdır. Sınıf içindeki davranış sorunlarının yanında zorbalık, öğretmenlerin ve okul sosyal hizmet uzmanlarının hususiyetle üzerinde durması gereken dışa dönük davranış problemlerinden bir tanesidir. Zorbalık etmek; dalga geçme, tehdit etme, taciz, vurma ve çalma gibi doğrudan davranışları içerir (Simith & Sharp, 1994). Öğrenciler çeşitli sebeplerden dolayı okullarda zorbalığa maruz kalmaktadır. Okul zorbalığı, ergenler arasında sıklıkla yaşanan saldırganlık olaylarının bir türüdür. Akran zorbalığı ise güce dayalı, kasıtlı ve sürekli eylemlerle zarar vermeye yönelik bir dışa dönük davranış problemidir (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2014: 71).

Okullarda en çok gelişmesi gereken akran zorbalığını önleme stratejileri, eğitim aktiviteleri düzenlemek, önleyici müdahalelere yönelik okul politikası oluşturmak ve okul personeline eğitim vermek ve bilgilendirme gibi stratejiler geliştirilebilir (Önder, Yurtal ve Özsever, 2016: 68).

Okullarda giderek artan zorbalık ve şiddet olayları, okulları güvensiz bir ortama çevirmektedir (MEB, 2015). Öğrenciler kendilerini güvensiz hissettikleri okul ortamında, zorbalığa maruz kalmasının sonucu okul başarısı düşmektedir. Çünkü dikkatleri zorbalıktan nasıl kaçındıkları üzerinedir (Chandler, Nolin & Davies, 1995: 96). Okullarda yaşanan bu davranışları önleme çabalarında okul ortamlarında bulunması gerekli olan okul sosyal hizmet uzmanları, saldırgan davranışlar gösteren öğrencilerden, diğer öğrencileri korumaya çaba gösteren uzmanlardır. Zorbalık davranışlarına müdahale edebilmek için, okul sosyal hizmet uzmanlarının okulun bulunduğu sosyal çevreyi çok iyi tanınması gereklidir. Çünkü okul kültürü zorbalık davranışlarının sıklığını ve derecesini etkilemektedir. Bunların yanında okullarda yaşanan zorbalık olayları, bazen üzücü sonuçlar doğurabilmekte, intihar, silahla öldürme gibi olaylarla karşılaşmaya sebep olmaktadır. ABD’de 12 yaşındaki bir öğrenci ismiyle alay eden iki öğrenciyi öldürmüş ve daha sonra intihar etmiştir (Carney & Merrell, 2001). Zorbalık ve saldırgan davranışlar aynı anlamda da kullanılabilir. Zorbalık, saldırganlık ve şiddet kavramları arasındaki farklılık aşağıdaki grafikte açıklanabilir (Olweus, 1999).

- **Cinsel Taciz**

Dışa dönük davranış problemlerinden cinsel taciz vakaları okul sosyal hizmeti açısından çok önem arz etmektedir. Bir ilişkide istenmeyen cinsel zorunlulukların dayatılması cinsel taciz olarak tanımlanmaktadır (Bursik & Geftter, 2011: 332; MacKinnon, 1979: 1’den akt. Bursik & Geftter, 2011: 332). Günümüz mevzuatına göre de “fiziksel zorlama, vücuda zarar verme ya da kurbanın ruhsal hastalık, zihinsel gerginlik ve ilaç etkisi sebebiyle rıza gösterme yetisinin olmadığı durumlarda bir gence uygulanan cinsel girişim” olarak belirtilmektedir (Dağ, 2017b: 104). Cinsel tacize maruz kalan öğrenci fiziksel, ruhsal ve duygusal birçok problemle karşı karşıya kalabilir. Bu problemler stres bozuklukları, hiperaktivite, depresyon, düşük özsaygı, saldırgan ve antisosyal davranışlar şeklinde ortaya çıkabilir (Durmuş, 2013: 27). Aynı zamanda okul ortamlarında meydana gelen taciz vakalarının üstü örtülmekte ve çok fazla gündeme gelmemektedir. Öğretmenlerin ve velilerin istismar vakalarında erken tanı işaretlerinin nasıl tanınacağı

bilgisi ile donanmaları gerekmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencileri, rahat bırakmayan ve hile ile cinsel ilişki kurmaya yönlendiren yetişkinlerden ve yaşından büyük öğrencilerden korumalıdır (Sanderson, 2010: 12-13).

➤ **Sosyal Davranış Problemleri**

Öğrencilerin okul ortamında yaşadığı birçok problem bireysel değildir ve okul içerisinde yaşadığı sosyal ilişkilerden ve toplumsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Okul ortamında farklı aile ve çevrelerden gelen öğrenciler vardır ve bu öğrenciler farklı sosyal sorunlarla karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyal sorunlar ortamdaki soyutlanma, sosyal etkinliklere katılmama ve sosyal dışlanma okul ortamında görülen sosyal problemlerden bazılarıdır. En sık görülen sosyal problemler ise Ataç'ın (2001: 80-81) belirttiği gibi saldırganlık, kendini geri çekme ve sosyal etkinliklerden uzak durma şeklindedir. Öğrencilerin sosyal davranış problemleri toplumsal şartlarla ilgili olmasına rağmen temel sorunun öğrencinin kendisinde ya da ailenin içerisinde olduğu düşünülür (Thompson, 2016: 41). Problemi, problemin sahibi olarak öğrenciye indirgemek problemin çözümüne katkı vermeyecektir. Okul sosyal hizmet uzmanı, öğrenciyi çevresi içinde değerlendirerek, öğrencinin eğitim başarısından, arkadaş ilişkilerine kadar tüm sosyal problemlerini çözecek müdahalelerde bulunur.

Sosyal davranış problemlerinden masum ve önlenemez bir sorun olan devamsızlık ile ilgili önleyici çalışmalar yapılmadığında okul terki, okuldan kaçma gibi davranış problemlerine yol açar. Madde bağımlılığı ve ergen hamileliği de gençlerin maruz kaldığı psikososyal sorunların arasında yer almaktadır (Aktan, 2018: 192). Okul sosyal hizmeti bağlamında, okul terki, ihmal ve istismar, evsizlik, parçalanmış ailelerden gelen öğrenci, madde bağımlılığı sosyal davranış problemlerinden bazılarıdır.

• **Okul Terki**

Ortaöğretimde olumsuz sosyal uyarıcıların artmasıyla okul terki de artmaktadır. Buldukları eğitim seviyesinde okulu tamamlayamayan öğrenciler, başarısız sayılarak okulu terk etmiş sayılmaktadır (Rumberger, 2011: 47). Şimşek ve Şahin (2012: 42) okul terki psikososyal bir sorun olarak tanımlamaktadır. Okul terkine neden olan faktörler; öğrenci kaynaklı, aile kaynaklı ve sosyal çevre kaynaklı olabilir. Bu bağlamda Rumberger (2011: 47), okulu bırakma olgusunu durum, olay ve süreç boyutlarıyla ele almaktadır.

Bir öğrencinin okulu terk etmesinin hem kendisi açısından hem de toplumsal açıdan bir risk olduğu bilinmektedir. Okulu terk etme nedenlerinin başında; okuldan ve derslerden sıkılma, başarısızlık, devamsızlık, çeşitli alışkanlıklar, problemler karşısında şiddete başvurma, disiplin ve sağlık problemleri olarak kendini göstermektedir (Bayhan ve Dalgıç, 2012: 123). Bu nedenlerde olduğu gibi okulu bırakmanın sonuç bağlamında bireysel ve sosyal bir takım çıktıları vardır (Rumberger, 2011: 86-87). Son yıllarda oldukça fazla gündeme gelen okul terki, ciddi bir sorun haline gelmeye başlamış ve sorunla ilgili çalışmalar, önleme çabaları giderek önem kazanmıştır. Türkiye'de son yıllarda okul terki önlemeye yönelik bir takım çalışmalar, projeler yapılmıştır. "Haydi Kızlar Okula, Bana Beni Okula gönder, Yetiştirici Sınıf Uygulaması ve Şartlı Nakit Transferi" gibi uygulamalar bunlara örnektir (Yorğun, 2014: 11). Bu çalışmalar gösteriyor ki, ortaöğretim düzeyinde okul terki önleyici proje ve çalışmalar yapılmamaktadır. Dolayısıyla okul sosyal hizmetinin gerekliliği ön plana çıkmakta, okullarda okul sosyal hizmet uygulamalarının yaygınlaştırılması ile okul terkinin önlenmesine yönelik önemli bir adım olacaktır. Çünkü okul sosyal hizmet uzmanları okulu terk etme

ya da terk ettirilme nedenlerini incelerken aynı zamanda okuldan kaynaklanan rahatsız edici unsurlara da odaklanmaktadır (Dupper, 2013: 72).

- **Devamsızlık**

Devamsızlık, öğrencinin okula devam etmediği süreç olarak tanımlanmaktadır (Stickland, 1998). Altinkurt (2008: 140) okul devamsızlığını, fiziksel, psikolojik ve toplumsal pek çok etmeden kaynaklanabilen ve öğrenci akademik başarısını düşüren istenmeyen bir öğrenci davranışı olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda devamsızlık öğrencilerin okula devam durumlarını ifade etmektedir. Öğrencinin eğitim yaşantısına ara vermesi veya sonlanması anlamındaki okul devamsızlıkları, öğrenci, okul, çevre kaynaklı olabilmektedir (Şimşek ve Şahin, 2012: 68). Reid ve Audrey (1981) yaptığı bir çalışmada, devamsızlığı eğitim programlarının yetersizliği, eğitim-öğretim faaliyetlerinin niteliksiz olması, öğretmen öğrenci ilişkilerinin zayıf olması ve akran grupları olarak dört ana başlık altında toplamaktadır. Birçok faktörün tek başına ya da bir arada bulunması öğrencinin okuldan soğumasına, uzaklaşmasına ve nihayetinde okula gitme isteğinin yok olmasına sebep olmaktadır (Pehlivan, 2006). Ailesel, toplumsal, bireysel ve okulla ilgili etmenlerin birlikte incelenmesi bu sorunun analiz edilmesi için önemlidir.

Devamsızlık, bir yandan öğrencilerin öğrenme stillerindeki ve öğretmenlerin öğretme stillerindeki farklılıklardan ve öğretmenlerin iş devamsızlığından kaynaklanırken (Ehrenberg, Ehrenberg, Ehrenberg, Rees & Ehrenberg, 1991); diğer yandan öğretmen-öğrenci ilişkisinin zayıf olması, öğretmenlerin öğrencilerin öğrenmelerine dair beklentilerinin düşük olması ve tutarsız öğretmen davranışları da öğrencilerin devamsızlık yapmasına sebep olabilmektedir (Petegem, 1994).

Hem öğrenciye hem topluma olumsuz etkileri olan devamsızlık önlenemezse, ileride uyum sorunları çıkabilmektedir. Devamsızlık davranışı okul sosyal hizmet uzmanları için basit bir hareket olarak değerlendirilmez. Bu davranışın altında yatan sebepler sorgulanmalıdır. Bu sebeple devamsızlığın asgariye indirilmesi için okul sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir.

- **Okulu Kırma**

Okulu kırma davranışları öğrenci ile topluma zararı olan davranışlardır. Bu davranışlar önlenmezse gelecekte öğrenci ile topluma zarar verebilir (Ereş, 2014: 323). Genellikle ergenlik döneminde cinsel faaliyetin, suç teşkil eden davranışların ve zararlı madde kullanımının bir sonucu olarak gelişmektedir. Evdeki ebeveyn denetimi azaldığında okulu kırma ve devamsızlık davranışı artmaktadır. Okulu kırma ve izinsiz devamsızlıklar genellikle devamsızlık alışkanlığından önce gelmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanı okuldan kaçmayı, devamsızlığı, okulu kırmayı sadece okuldan kaçma olarak değerlendirmez. Öğrencideki problemleri davranışın altında yatan nedenleri araştırarak, sadece birey odaklı değil aile ve çevre odaklı önleme çalışmaları yapar. Bu sebeple okuldan kaçma ve okulu kırma davranışlarını en aza indirmek için okul sosyal hizmet uzmanına önemli görevler düşmektedir.

Öğrencinin ailesi tarafından sevgi eksikliğinden ve ilgisizliğinden yoksun kalması, okulu kırma davranışında önemli rol oynar. Ailelerin öğrencinin bu problemleri yaptığının haberi olmaması bunun en güzel ispatıdır. Çünkü öğrenci okulu kırdıkları zaman evde kalmazlar, okula gider gibi başka yerlere giderler (Yaşar ve Yaşar, 2010: 22). Öğrencilerin okulu kırma davranışlarının altında okuldan kaynaklanan nedenler olduğu gibi öğrenciden kaynaklanan

nedener de vardır. Bu noktada öğrenciyi çevresi ve ailesi ile birlikte değerlendirecek profesyonel müdahalelere ihtiyaç vardır. Okul sosyal hizmet uzmanları okulu kırma davranışları hakkında sistematik ve detaylı değerlendirmeler yaparak sorunu çözer. Bunun sonucunda da okul sosyal hizmeti ile öğrencilerin okulu kırma sorunları çözülebileceği söylenebilir.

- **Madde Kullanımı / Bağımlılık**

Tüm dünyada ve Türkiye’de gençler arasında keyif verici ya da uyuşturucu özellikleri olan maddelerin kullanımı yaygın olarak görülmektedir. Madde kullanımında kastedilen maddeler alkol, afyon, uçucular, kafein, tütün ürünleri, reçeteli ilaçlar, kokain, sedatifler ve bazı yasal ilaçların kullanılmasına madde kullanımı denmekte, kullanımının zarar verici boyuta gelmesi haline de bağımlılık denmektedir. Madde Kullanımı küresel bir olgudur ve tüm dünyada ciddi bir halk sağlığı sorunudur (Turhan, İnandı, Özer ve Akoğlu, 2011: 34). Koruyucu ve önleyici tedbirlerle, okul sosyal hizmet müdahaleleriyle madde kullanımını azaltmak mümkündür. Amerika gibi gelişmiş ülkelerde “iyileştirme liseleri” uygulaması (Işık, 2018: 214) ile madde kullanımını önleyici müdahaleler gerçekleştirilmektedir. Ortaöğretimde gittikçe yaygınlaşan madde bağımlılığıyla mücadelede Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi Türkiye’de de, okul sosyal hizmet uzmanlarına, okul sosyal hizmetinin tedavi edici ve rehabilite edici uygulamalarına ihtiyaç görülmektedir. Ne yazık ki tüm bu ihtiyaçlara rağmen ülkemizde okul sosyal hizmeti, hala emekleme aşamasındadır.

Araştırmalara göre, ortaöğretim ve lise dönemlerinde madde kullanımına başlandığı görülmektedir. Erdamar ve Kurupınar’ ın (2014: 73) belirttiğine göre Türkiye’de ergenlik dönemi olan 9. ve 12. Sınıflardaki öğrencilerin 117 kişiden 111’inin madde kullanmaya başladığı dönem, ortaöğretim dönemi olarak belirtilmiştir. Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Tedavi Merkezinin (AMATEM) 1995’te yaptığı bir araştırmada İstanbul’daki liseliler arasında %6 oranında madde bağımlısı olduğu verileri çıkmıştır 2013 yılında TÜİK tarafından güvenlik birimine getirilen 115.439 çocukla yapılan araştırma sonuçlarına göre 48.374 çocuğun bağımlılık yapan madde kullandığı ve suça sürüklenme sebebinin %9.1 oranında madde satışı ve madde kullanma suçu olduğu tespit edilmiştir (Eryalçın ve Duyan, 2016: 42; TÜİK, 2016).

Koruyucu ve önleyici tedbirlerle, okul sosyal hizmet müdahaleleriyle madde kullanımını azaltmak mümkündür. Ortaöğretimde gittikçe yaygınlaşan madde bağımlılığıyla mücadelede Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi Türkiye’de de, okul sosyal hizmet uzmanlarına, okul sosyal hizmetinin tedavi edici ve rehabilite edici uygulamalarına ihtiyaç görülmektedir. Ne yazık ki tüm bu ihtiyaçlara rağmen ülkemizde okul sosyal hizmeti, hala gelişmemiştir.

Okul temelli önleme programları bir dizi sosyal, duygusal ve davranışsal çıktıları olumlu yönde etkilemektedir. Greenberg (2004: 10) son yıllarda okul temelli önleme çalışmalarının güçlü, görgül kanıtlarının ortaya çıktığını ve açık bir ilerleme olduğunu ifade etmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanlarının madde kullanan öğrencileri tespit edip, sağlık kuruluşlarına yönlendirmeleri, sosyal destekten faydalanmaları hususunda bilgilendirmeleri, önleyici çalışmalar yapmaları ve öğrencinin ailesi, sosyal çevresi ile bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Ayrıca tedavi sürecine anne ve babasının da katılması gerekmektedir. Madde bağımlısı psikiyatr, psikolog, hemşire, sosyal hizmet uzmanı ve okuldaki personelin, öğretmeninin de dâhil olduğu bir ekip işidir. Madde bağımlılığı sürecinde aileyi katmadan,

ailenin etkin rol oynamasını desteklemeden kalıcı bir tedavi olması mümkün olmaması (Kılıçarslan, 2010: 65), okullarda aile ve çevre ile çalışan okul sosyal hizmet uzmanına gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır

MEZZO BAĞLAMDA AİLE VE OKUL KAYNAKLI PROBLEMLER

Öğrenciler, okul ortamlarında gösterdiği içe dönük davranış problemlerini, dışa dönük problemlerini ve sosyal problemlerini yukarıda belirtildiği üzere birçok sebebin etkisiyle yaşamaktadır. Ancak öğrenciyi okulu ve çevresiyle bir bütün düşündüğümüzde gösterdiği davranış problemlerinin ailesinin ve sosyal çevresinin etkisiyle ortaya çıktığı da gözlemlenmektedir. Bu noktada önleme çalışmaları yapılırken mezzo bağlamda, aile ve çevre odaklı çözüm stratejileri geliştirmek gereklidir. Okul sosyal hizmet uzmanları, öğrencinin okul ile uyumunu güçleştirecek yaşam koşullarından kaynaklanan problemlerle çalışarak öğrencide olumlu davranış stratejileri geliştirir.

Bazı problemler, öğrencilerin aileleriyle birlikte çalışıldığında çözüm bulur. Ailedeki üyelerin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu birincil eden görmek ve aile ile daha pozitif ilişkiler kurma yollarını bularak ve kullanarak problemi yerinde görmek, önleyici çalışmalarda fayda sağlar. Bireyi, çevresi içinde birey olarak değerlendiren okul sosyal hizmet uzmanları, ekolojik sistem perspektifiyle öğrencinin uyum sorununu çözmek için önleyici çalışmalar yapar. Okul sorunlarında, öğrenci tek sorumlu kabul edilmeyip, ailenin ve çevrenin de bu sorunlarda pay sahibi olduğu belirtilmektedir (Berktin, 1974: 23-25). Örneğin, ebeveyn çatışması, şiddet, istismar ve baskıcı tutumlar gibi sorunların görüldüğü bir aile ortamında bulunan çocuğun, çevredeki bu negatif yaşamının okul içerisindeki gelişimine etkisi de olumsuz olacaktır (Dağ, 2017: 208). Bu bölüm içerisinde öğrencide davranış problemlerine yol açarak hayatını olumsuz etkileyen aile ve okul kaynaklı problemlere yer verilmiştir.

➤ Aile Kaynaklı Problemler

Mezzo bağlamda öğrencilerin okullarda yaşamış oldukları problemlerin ilk kısmı aile kaynaklı problemlerdir. Ortaöğretim sürecine denk gelen ergenlik dönemindeki öğrencinin gelişiminde, biyo-psiko-sosyal, manevi ve eğitsel bakımdan pozitif bir gelişim sağlaması hiç kuşkusuz ebeveyninin tutum ve davranışları etkilidir. Baumrind (1991), yetkici, izin verici ve demokratik olmak üzere ebeveyn tutumlarını üç kategoride kavramsallaştırmıştır. Yetkici bir ebeveynlikte, çocuk düşük özgüvenle onaylanma ihtiyacı duyar ve uyum sorunları yaşayan bir zorlanma sürecine girer. İzin verici ebeveynlikte, çocuğun hareket etme alanı geniştir. Disiplin konusunda beklentisi düşük olan ebeveynlere karşı ergenler, kısıtlanmadığı için özgür bir yaşamda istediği ortamı seçerek etkileşimlerini sağlarlar. Ergenlerin sorumluluk alma, düzen ve kontrol noktalarında zorlandıkları görülmektedir (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010). Demokratik ebeveynlikte ergenler biyopsikososyal açıdan sağlıklı bir kişilik gelişimi yaşayarak problemlere çözüm üretebilen bir aile ortamında olumlu etkileşimler sağlayarak nitelikli gelişim sağlar.

Boşanma oranlarının her geçen gün arttığı Türkiye’de parçalanmış ailede bulunan öğrencilere sosyal destek vermek okul sosyal hizmet uzmanlarının asli bir görevidir. Renen ve Wild (2008) ebeveynleri tarafından düşük düzeyde ilgi gören ergenlerin duygusal ve davranışsal sorunlar göstermeye, aşırı kontrolcü ebeveyne sahip ergenlerin ise yüksek stres ve depresyona daha fazla eğilimli olduğunu aktarmaktadır. Sosyo-ekonomisi düşük ailelerden gelen çocukların eğitim sürecinde daha fazla zorlandığı kabul edilmektedir (Bellibaş, 2016; Bodvin, Verschueren, Haene & Struyf, 2017; Şimşek, 2011; Tezcan, 2014; Yılmaz-Fındık, 2016) . Bu durumun yaşanması birçok sorunu da beraberinde

getirmektedir. Yoksulluk gibi sosyal problemlerin yaşanması, çocukların aileleri tarafından iyi bir eğitim sunmalarının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Hane halkı büyüklüğünün de çocuklar için eğitim konusunda dezavantaj oluşturduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Şimşek, 2011). Az çocuklu ailelere göre çok çocuklu ailelerin gözetim eksikliği, öğrencinin eğitim yaşantısına karşı yeteri kadar ilgi gösterilememekte ve gözetim eksikliği yaşayan öğrenci başarısız olabilmektedir. Maddi yoksunluk çeken aile, öğrencinin başarısızlığı karşısında da okulu bıraktırap, çocuklarını çalışmaya yönlendirmeleri gibi olumsuz bir sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak Dupper'ın (2003) da belirttiği gibi problemleri davranış gösteren, dezavantajlı ve risk altındaki öğrenciler için okul, evden daha önemli sığınacak bir liman konumundadır. Öğrencilerin okul ortamında karşılaşmış oldukları problemler birey odaklı, mikro düzeyde problemler iken; ailenin okul ile ilişkisi, öğretmenin davranışları, okul kültürü daha geniş bir alan olarak mezo düzeyde problemleri karşımıza çıkarmaktadır. Mezo düzeyde problemlerde, öğrencilerin akademik başarısından, sosyal çevresine ve biyopsikososyal iyilik hallerine kadar profesyonel bir müdahale ve önleyici çalışmalar yapacak okul sosyal hizmet uzmanına gereksinim duyulmaktadır.

- **İhmal ve İstismar**

Cinsel istismar, çocuğun yaşam kalitesini düşüren ve sosyal hasara sebep olan bir problemdir. Bu problem çocuğun hayatı boyunca istismarın verdiği travmatik izleri taşımasına sebep olmaktadır. Er toplumda görülen ve evrensel nitelik taşıyan cinsel istismar, çocukların ruhsal, zihinsel ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Bulut, 2007). Uluslararası Çocuk İstismar ve İhmalini Önleme Derneği çocukların cinsel istismarını, "rıza yaşının altında bir çocuğun cinsel açıdan yetişkin bir kişinin cinsel doyumuna yol açacak bir davranış içinde yer alması" olarak tanımlamıştır (Hobbs, Hanks & Wynne, 1993). Günümüz mevzuatına göre de "fiziksel zorlama, vücuda zarar verme ya da kurbanın ruhsal hastalık, zihinsel gerginlik ve ilaç etkisi sebebiyle rıza gösterme yetisinin olmadığı durumlarda bir gence uygulanan cinsel girişim" olarak belirtilmektedir (Dağ, 2017: 104).

Öğrencilerin okul ortamlarında yaşamış olduğu en önemli problemlerden biri çocuk ihmal ve istismarıdır. İstismar, çocuğun psikolojik, fiziksel ve sosyolojik açıdan derinden etkilenmesine sebep olur. Çoğu zaman gizli kalan ve ortaya çıkmayan cinsel istismarın kısa ve uzun dönemli fiziksel ve psikolojik etkileri çok önemlidir (Polat, 2007: 93). Çocuk istismarı sosyal hizmetin temel bir konusu olmasına rağmen, konunun hassasiyeti ve alanda kapsamlı bir çalışma olmaması gerçek boyutları hakkında fikir edinilmesini zorlaştırmaktadır (Akbaş, 2014: 76). Yapılan araştırmalar incelendiğinde sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan aileden gelen çocukların daha fazla istismara maruz kaldığı göze çarpmaktadır. Fiziksel, duygusal ve cinsel anlamda ne düzeyde istismara maruz kaldıkları bilinmemektedir. Hangi tür istismar olursa olsun her çeşidi öğrenci için onulmaz bir yara olarak kalmaktadır. Bu konuda okul sosyal hizmet uzmanlarının, ihmal ve istismarı en aza düşürecek önleyici tedbirler sunmaları ve mağdur öğrenciyi koruyarak duygusal desteği vermeleri için okul ortamlarında bulunmaları gereklidir.

Cinsel istismar yaşantısı çocuğun özgürce hareket etmesini kısıtlamaktadır. Yiğit ve Erden'in (2015: 55) belirttiği üzere bu yaşantı öğrencide bağımlılık ve başarısızlık gibi durumların oluşmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda okul sosyal

hizmet uzmanları istismar ve ihmal konusunda bilgi sahibi olarak, mağduriyet yaşayan öğrencilerin savunulması ve önleyici müdahaleler yapılması noktasında çalışmalıdır. Bilim'in (2012) yaptığı araştırmaya göre çocukluk döneminde yaşanan istismar, ruh sağlığı açısından ve bireylerle ilişkilerinde engelleyici tutumlar gibi problemlerle karşılaştıkları sonucuna ulaşmıştır. Bozdemir'in (2015) yaptığı araştırmada da cinsel istismara uğrayan çocuğun duygusal zekâ açısından olumsuz etkisinin olduğu bilgisi alınmıştır. Literatürdeki çalışmalarda görülen problemlere yönelik mikro ve makro düzeyde müdahalelerde bulunan, sosyal hizmet uzmanı rehberliğinde de istismar konusu ele alınmalıdır. Çünkü sosyal hizmet uygulamalarının önleyici, geliştirici ve tedavi edici görevleri bulunmaktadır. Bu görevler, okul sosyal hizmet uzmanlarının da çalışma alanına girmektedir (Nadir ve Aktan, 2015). Çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarının önlenmesi ve çözümü okul sosyal hizmet açısından bakıldığında önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. 1990 yılında imzalanan "Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi" nin 34. Maddesi gereğince, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel istismara karşı koruması gerektiğinin belirtilmesinin yanı sıra diğer tüm olumsuz olay ve olgulardan uzakta kendilerini gerçekleştirebileceği şekilde büyütülmesi öngörmektedir (Yeşilkayalı ve Meydan, 2016; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1990). Bu sebeple okul ortamlarında sosyal hizmet uzmanlarının bulunması oldukça önem kazanmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrenci ve okul arasındaki iletişimin sağlanması, risk altındaki çocukların aileleriyle çalışılması ve diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirme yapma ve takip etme gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Gökgöz, 2015). Bu noktada öğrencilerin istismardan korunması uzman ve erken müdahale edecek koruma programları ile mümkündür. Bu programlar sayesinde öğrencinin gelişiminin sağlıklı sürdürülebilmesi ve istismara sebep olacak faktörlerin oluşmasını önlenmesi beklenmektedir (Yolcuoğlu, 2010).

Cinsel istismar, kısa ve uzun dönemli psikolojik ve fiziksel etkileri (Polat, 2007: 93) ve tespit edilmesi en güç olanıdır. Tabipler Odası Genel Sekreterliği'nden yayınlanmış bir rapora göre, cinsel ve fiziksel istismar sonucunda çocuklarda "travmaya sebep olan ve sonrasında stres bozukluğu, güvensiz bağlanma, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ilişki kurmada bozukluklar, depresyon, arkadaşlar ile düzgün olmayan ilişkiler" gibi zihinsel bir sürü sağlık problemi görülmektedir (Mental Health: A Report of the Surgeon General, 1999). Çocukta psikolojik istismar, fiziksel istismardan daha büyük yaralar açmaktadır. İstismara uğramış çocukların, gelişim dönemlerine, istismar türüne ve sıklığına, istismar ortaya çıktığında ailenin verdiği desteğe göre uzun veya kısa dönem ruh sağlığı problemleri yaşamaktadır (Henggeler, Schoenwald, Bor-duin, Rowland & Cunningham, 1998). Bu sebeple ihmal ve istismar vakalarını en aza indirecek önleme müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Bu konuda okul sosyal hizmet uzmanları, istismar ile ilgili okuldaki çalışanları bilgilendirerek, etik kurallar çerçevesinde mağdur çocuğu koruyarak, çocuk cinsel istismarının küçük işaretlerini de tanımalarını sağlamaktadır.

Çocuk istismarı sosyal hizmetin temel bir konusudur. Bu alanda kapsamlı bir çalışma yapılmadığı öğretmenlerin bu rolü bilmediğinden çocuk istismarının gerçek boyutları hakkında fikir edinmek zordur (Erükçü-Akbaş, 2014: 75). Çünkü istismar konusunda öğretmenlerle ilgili bir araştırma, öğretmenlerin sadece %4'ünün cinsel istismarın işaretlerini iyi bildikleri, %17' sinin "çok açık" olması durumunda işaretleri fark edebilecekleri ve %75'inin hiçbir şey fark edemediklerini ortaya çıkarmıştır (McIntyre, 1989). Bu sebeple okul sosyal hizmet uzmanları tarafından öğretmenlere ve okul çalışanlarına çocuk istismarının küçük ve büyük işaretlerini tanımalarını sağlayıcı ipuçları verilmelidir.

Okul ortamlarında fiziksel ve cinsel istismarın bildirilmesini engelleyen bazı etkenler vardır. Okul yöneticisi ve öğretmen “iyi niyet” ile rapor ettiklerinde herhangi bir yükümlülük altında olmayacaklarını bilmelidir. İşte bu noktada okul ortamlarında olması gereken okul sosyal hizmet uzmanlarının görevi, okul yönetici ve öğretmenlerin bildirimde bulunmaya karşı bakış açıları ne olursa olsun, yasalar ve yükümlülükler çerçevesinde her vakayı bildirmeleri gerektiği konusunda farkındalık kazanmalarını sağlamaktır.

➤ **Okul Kaynaklı Problemler**

Mezzo bağlamda öğrencilerin okullarda yaşamış oldukları problemlerin bir diğer kısmı okul kaynaklı problemlerdir. Okul odağında yaşanan problemlerden eğitim ayağında, eğitsel ve fiziksel koşullar gelmektedir. Dikkat eksikliği olan öğrencilerde olumsuz sınıf iklimi öğrencinin düşük akademik başarı göstermesine neden olmaktadır. Kalabalık sınıflar, eğitsel yetersizlik durumları eğitim ve öğretimi engelleyici durumlar olup, faaliyetlerin sağlıklı yürütülebilmesini olumsuz etkilemektedir. Okul ortamlarında öğrencilerin psikososyal hizmetlere ulaşması olumlu davranışlar sergileyeceğini göstermektedir.

• **İletişim Problemleri**

İnsanlar örgütler içinde çalıştığı süreçte sorunlar ve engellerle karşılaşmaktadır (Umuzdaş, 2006). Bu sorunlar okul ortamlarındaki öğrenci, aile ve okul ilişkisini olumsuz anlamda etkileyebilmektedir. Sağlıklı iletişim kurulamayan eğitim ortamlarında başarı düzeyi düşmektedir. Okul ortamlarında yöneticilerle öğretmenler arasında ya da öğretmenlerle aileler arasında etkili iletişim olmadığı ve bu sebeple birçok sorun yaşandığı araştırmalarda ortaya konmuştur. Örneğin öğretmenlerin müdür veya müdür yardımcılarının odasına rahatlıkla girememesi, sorunlarını paylaşamaması, öğretmenlere adil davranmaması nedeniyle etkili ve sağlıklı iletişim kurulamamaktadır (Badur, 2014). Etkili ve sağlıklı iletişim kurulamadığında eğitimde aksaklıklar meydana gelmekte, öğrenciler de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu aşamada okul ortamlarında okul sosyal hizmet uzmanının olması sorunlara müdahalede faydalı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

• **İş Yüğü**

Okul yönetiminin yaşadığı sorunlardan biri de iş yükü kaynaklı sorunlardır. 2508 Sayılı Tebliğler Dergisi’nde Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Okulları Müdürlüğü Görev Tanımları’nda açıklanmaktadır (MEB, 2000). Okullarda görevli personelin sayılarının yetersizliği nedeniyle eğitim ve öğretim işlerini gerektiği gibi yerine getirememektedir (Badur, 2014). Kısaca iş yükü bir yöneticinin yapması gereken yönetim işlerinin yanında görev tanımı içerisinde olmayan işleri kapsayan bir kavramdır.

• **Veli İlişkileri**

Okul veli ilişkileri incelendiğinde okul ortamlarında sağlıklı bir iletişim kurulmadığı ve iş birliği yapılamadığı görülmektedir. Okullarda velilerden beklenen bazı davranışlar “öğrencilerin ödevlerine yardımcı olarak akademik başarılarına katkı sağlamaları, öğrencilerinin okula devam etmesini takip etmeleri, okulun maddi ihtiyaçlarına kayıtsız kalmamaları, kendileri iyi davranışlar göstererek çocuklarına örnek bir model oluşturmaları, çocukları ile yakından ilgilenmeleri, onların sorunlarını dinlemeleri, evden okula giderken beslenmesinden kıyafetine kadar tüm ihtiyaçlarını eksiksiz yerine getirmeleri ve kontrol etmeleri” olarak sıralanabilir (Genç ve Eryaman, 2008). Okul ortamlarında bu

problemlerin sanı sıra bölgesel ve kültürel anlamda farklı problemlerle de karşılaşıldığı görülmektedir. Çocuklarını tarlada çalıştırma, hayvan olatmaya gönderme gibi nedenlerle devamsızlık yaşanması bunlardan bazılarıdır.

- **Okul Güvenliği**

Okul güvenliği öğrencilerin ve okul personelinin bir bütün olarak kendilerini psikolojik ve fiziksel olarak güvende hissetmeleri ile ilgilidir. Şiddet, saldırganlık, cinsel istismar, taciz, bağımlılık, depresyon, sel, trafik, savaş gibi kriz durumları gibi çok sayıda konu okul güvenliği konusunu içermektedir. Son yıllarda önemli gündem maddelerinden biri haline gelmeye başlayan güvenlik konusunun, geniş bir çevre tarafından dar bir çerçeve tarafından algılanması sorunun çözümüne sistemin getireceği katkıları engellemektedir. Bu şekilde kapsamlı bir konunun, şiddet ve saldırganlıktan ibaret olmadığı aşikârdır. Bu konuda okul sosyal hizmet uzmanları tarafından yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin bilgilendirilmesi, sorunun çözümü noktasında iş birliğinin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Ortaöğretimde sıklıkla karşılaşılan suç ve şiddet davranışlarının oluşmasını etkileyecek akran grubu, aile, okul ve toplum gibi alanlar içerisinde bazı risk etkenleri vardır. Okul ortamında yaşanan riskler öğrencinin yaşantısını şekillendirmektedir. Bu bağlamda öğrenciden, aileden, okul ortamından ve toplumdaki kaynaklanan bu etkenlerin disiplinler arası bir anlayışla çözümlenmesi gerekmektedir. Çok boyutlu ve kapsamlı bir sosyal sorun olan okul güvenliği okul sosyal hizmet müdahalesi ile incelenmelidir.

- **Sosyal Çevre Kaynaklı Problemler**

Bireysel anlamda öğrenciler, ailesel anlamda veliler, kurumsal anlamda öğretmenler ve meslek elemanları okul sisteminin birer alt sistemidir (Aktan, 2018: 226). Okul, bir sistem olarak düşünüldüğünde, onu çevreleyen üst sistemler de söz konusu olmaktadır (Turan, 2009: 277-284). Sosyal çevre bunların başında gelmektedir. Sosyodemografik yapı, sosyo ekonomik yapı okulu çevre faktörü olarak okulu etkilemekte, öğrenciler okulun bulunduğu okul kültüründen etkilenmektedir. Okul ortamlarında yaşanan sosyal çevre odaklı, makro bağlamda sorunlar göç ve bölgeler arası farklılıklar öğrencilerde sosyal dışlanmayı beraberinde getirmiştir.

- **Göç**

Göç, ailelerin yaşadığı bir diğer dezavantajlı durum olarak belirlemektedir. Göç yoluyla gelen ailelerin çocukları örgün eğitimden erken yaşta kopmakta ve çalışma hayatına erken atılmaktadır (Karataş ve diğerleri, 2002). Yapılan araştırmalar göstermektedir ki; ailelerin eğitim seviyesinin, gelir seviyesinin düşük olması, çok çocuklu aileden gelinmesi gibi olumsuz durumların öğrencilerin başarısı ile ve benlik saygısını azaltmaktadır. Öğrencilerin eğitiminde bir diğer dezavantaj, sağlıklı aile ortamından yoksun olmak anlamına gelen parçalanmış aile sorunudur. Boşanmanın çocuklar üzerinde psikolojik sorunlar ve okulla ilişkili olumsuz koşullar tespit edilmiştir. Parçalanmış aileden gelen öğrencilerin, okul ortamında disiplinsiz davranışlar gösteren, akranlarıyla sosyal uyum sorunu çeken, düşük akademik başarı gösteren, okul terki, okuldan kaçma ve atılma riski yüksek, ruhsal ve fiziksel sağlık problemleriyle karşı karşıya kaldığı gözlenmektedir. Temeli ataerkilliğe dayanan, cinsiyet ayrımcılığını benimseyen ailelerin kız çocukları da dezavantajlı konuma düşmektedir. Kızların toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda eğitimden alıkonulması veya üst eğitim kademelerine geçiş için onlara yeterli fırsat tanınmaması kadınların yeteneklerinin gelişmesini engellerken girişimciliğini, özerkliğini ve özgüvenini baltalamaktadır (ASPB ve HÜNEE, 2015; Tezcan, 2014).

Türkiye’de yedi coğrafi bölge olduğu göz önüne alındığında, her bölgenin farklı sosyoekonomik ve sosyodemografik

yapıya sahip olması, öğrencilerin yaşadığı sosyal sorunlarda belirleyici etken olmaktadır. Bölgesel anlamda yaşanan terör sorunu öğrencinin eğitim yaşantısına olumsuz yansımakta, eğitim sekteye uğramakta ve buna binaen fırsat eşitliği yönünden, eğitim hakkı yönünden öğrencinin eşitsizliğe maruz kalmasına sebebiyet vermektedir. Bölgesel olarak yaşanan sosyal çevre odağında sorunların mahalle düzeyinde bile farklılıklara yol açtığı görülmektedir. Roman Mahallesi, Giresun Mahallesi, Muş Mahallesi buna örnek teşkil etmektedir. Bu mahallelerdeki okul kültürü sosyal çevreden etkilenmekte sosyal-kültürel farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Bu farklılıklar göç edenlerin sosyal içermeye ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Yerleşik gruplar tarafından göç ile gelen sosyal kabul görmeyen öğrenciler ve aileler sosyal dışlanma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Göç yaşayan öğrenci aile yapısı değişmeye başlamakta ve okul kültürüne alışamamaktadır. Göç ile yeni okuluna başlayan öğrenciler, geliştirmiş oldukları yeni tutum ve davranışlarla sosyal yaşamlarında sorunlar yaşamakta, yabancılaşma, aşağılık, boşluk duygusu yaşamakta ve kişilik deformasyonuna uğramaktadır.

Yeni bir kültüre uyumu açıklamak için ortaya atılmış bazı kuram ve görüşler vardır. Oberg' in ortaya attığı kültür şoku kuramı farklı kültürlerden gelen ve yabancı bir ülkede kalan bireylerin karşılaştıkları güçlükleri anlatmaktadır (Snoubar, 2017: 61). Kültür şoku ile öğrenciler yabancı bir çevrede bulunmanın stresini yaşamakta, zihinsel ve duygusal birtakım rahatsızlıklar yaşadığı görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın verilerine bakıldığında Suriye, Afganistan, Türkmenistan, Afrika, İran, Irak gibi doğu kültürüne sahip ülkelere göç gelmektedir. Göç ile gelen bu öğrencilerin okul ortamlarında kültürel değerler nedeniyle konuşurken yanlış yapmaktan çekinmesi, dil yetersizliği nedeniyle utandırıcı durumlarla karşılaşmaktan çekinmesi, aktif bir şekilde sınıf ortamına katılamaması, kendini kötü hissetme vb. gibi sorunları yaşaması uyum sürecinin zorlaştırmaktadır. Öğrencilerin makro bağlamda bu sorunlarını tespit edip çözümlerini geliştirmek ve bu öğrencilerin refahını yükseltmek için sosyal hizmetinin birey, grup ve toplum odaklı müdahaleleriyle olanaklıdır. Okul sosyal hizmetinin okul ortamındaki öğrencilerin sorunlarına yönelik sosyal hizmet müdahalesi, göç eden öğrencilerin psikososyal gelişim özelliklerini bulundurarak gerçekleştirilmektedir.

- **Yoksulluk**

Okul ortamında yoksulluk sebebiyle ortaya çıkan problemler öğrencilerin olumsuz davranışlarını tetiklemekte (Çalık, Kurt ve Çalık, 2011: 81) ve sosyal dışlanmaya sebep olduğu görülmektedir. *“Sosyal dışlanma fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik hali olarak tanımlanmaktadır”* ve dışlanan bireyler kendilerini toplum tarafından reddedilen ve ötekileştirilen birey olarak hissetmektedir (Özmete, 2011: 81). Ailelerde yaşanan yoksulluk, öğrencileri olumsuz etkilemekte ve hırsızlık, sokakta çalışma ve madde kullanımı gibi olumsuz durumlara yönelmelerine sebep olmaktadır. Sonucunda öğrencide okul devamsızlığı ve erken okul terki gibi ciddi sorunlara yol açmaktadır (Karataş, 2017: 6; Özkan ve Selçik, 2016: 1276). Yoksulluk problemi yaşayan öğrenci ailesi fark edilerek doğru kaynaklarla buluşturulması gerekmektedir. Bu noktada ailelerin güçlü yanları bulunarak işlevselliği sağlanmadığı ve doğru kaynaklarla buluşturulmadığı takdirde sorunun çözümü ve sosyal adaletin sağlanması mümkün olmayacaktır (Özmete, 2011: 82-84).

MAKRO BAĞLAMDA SİSTEM KAYNAKLI PROBLEMLER

Eğitim sistemleri sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik sistemlerin bir araya gelmesiyle oluşur. Eğitim sisteminin fayda oluşturabilmesi için toplumun şartları ile ve birbirleriyle dengeli ve tutarlı olmalıdır (İçer, 1997). Dengesizlik

durumlarında eğitim sürecinde aksaklıklar yaşanmakta ve öğrenciler uygulanan yanlış politikalar sonucu olumsuz etkilenmektedir.

Eğitim sistemi içerisinde hızlı değişimler ve köklü değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Üçüncü beş yıllık kalkınma planında “8 yıllık temel eğitimin uygulanmasına 1973- 74 öğretim yılında bağımsız genel orta öğretim I. devre okulları, diğer ortaöğretim birinci devre okulları ve bina durumu imkân veren ilkokullarda bağlanacaktır” (DPT, 1973: 1077) maddesi ile zorunlu eğitim 5 yılıktan 8 yıllığa çıkarıldığı görülmektedir. 2000 yılından itibaren yapılan değişimler “Kat sayı farkının artırılması, eğitim müfredatında değişiklikler yapılması, liselerin 4 yıla çıkarılması, OKS (Ortaöğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı) yerine SBS (Seviye Belirleme Sınavı) getirilmesi, katsayının kaldırılması, ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı) sisteminin değiştirilmesi, 8 yıllık temel eğitim yerine zorunlu eğitimin 4+4+4 sistemine geçilmesi, TEOG sınavının başlatılması, TEOG sisteminin kaldırılması, YGS ve LYS sisteminin değiştirilmesi” olarak sıralanmaktadır. Eğitim sistemindeki bu değişiklikler ailelerin geleceğe yönelik kaygılarını ve öğrencilerin sınav kaygılarını artırıcı niteliktedir.

- **Kaynaştırma /Özel Eğitim**

Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanan 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında KHK'nın 12. Maddesinde, “*Özel Eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür*” (MEB, 1997) ifadesine yer verilmektedir. Bu madde gereğince özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin kaynaştırma eğitimi alması vurgulanmıştır. Her öğrenci gibi özel gereksinimli öğrenciler de eğitim hakkına sahiptir. Öğretmenlerin bilgilerindeki yetersizlik ve normal gelişim gösteren ailelerin özel gereksinimli öğrenciye bakış açılarında yaşanan olumsuzluklar eğitimde aşamaları yol açmaktadır. Bu noktada kaynaştırma öğrencilerine bireysel eğitim raporu hazırlamada, öğretmenlere bireysel eğitim desteği sağlamada ve ailelere dışlanma konusunda yardım etmede okul sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç görülmektedir. Bu ve bunun gibi sorunlar eğitimi verimsizleştirerek kaliteyi düşürdüğü için öğrencilerin geleceğine gölge etmektedir. Son tahlilde öğrencilere yönelik politikalar geliştirilerek ve iyileştirmeler yapılarak okul sosyal hizmeti ülkemize kazandırılmalıdır.

Okul Sosyal Hizmeti

Çocukların aile ortamından sonra ilk formel sosyalleşme ortamı olması açısından okul, oldukça önemli bir yere sahiptir. Eğitimin niteliğine paralel olarak okullar, okul öncesinden başlayarak çocuğun gelişim göstermesi, yetiştirilmesi ve toplumda yer edinmesi gibi bireye önemli katkıda bulunmaktadır (Özbesler ve Duyan, 2009). Toplumdaki değişim hızının artmasıyla birey, karmaşık hale gelen sorunlar ile baş etme gücüne sahip olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin okul ortamlarında akademik başarının yanında yaşadığı sorunları çözebilmesi kapasitesini artırıcı çalışmalara yer vermeye başlanmıştır (Kuzgun, 2008). Bu nedenle gelişim dönemi, çocukluk dönemi ve gençlik dönemlerinde oluşabilecek kriz durumlarındaki ruhsal ve sosyal sorunların çözümünde profesyonel desteğe ihtiyaç artmıştır. Bu durum okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasındaki temel koşulları oluşturmakta ve ortaya çıkarmaktadır. Sosyal hizmet disiplininin bilgi, beceri ve değer temeli ile teorik yaklaşımını kullanan okul sosyal hizmetinin öğrencilerin problemlerini çözmede ailenin ve öğretmenin getiremediği çözümleri ne

şekilde getirdiğini ve müdahaleler geliştirdiğini anlayabilmek için okul sosyal hizmetinin ne olduğuna bakmak gerekmektedir.

Sosyal hizmetin geniş uygulama alanında yer alan okul sosyal hizmeti (Jarolmen, 2017: 8), öğrenciyi ekolojik teorik bakış açısı ve güçlendirme yaklaşımı ile sistemler perspektifinden inceleyen; aile, okul ve toplum düzeylerinde müdahaleler geliştiren öğrencinin iyilik halini hedefleyen özel bir alandır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin eğitim öğretim faaliyetlerini başarıyla sürdürebilecekleri bir duruma getirmelerini sağlama amacıyla okul ortamında faaliyet yürütülen bir sosyal hizmet uygulama alanıdır. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin gelişim dönemini ve içinde buldukları aile şartlarını değerlendirerek, çocukların yaşadıkları çeşitli sorunların çözümünü sağlar (Duman, 2000: 35). Bunun yanında öğrencilerin eğitim hayatlarına aktif katılımlarını sağlamak için okuldaki diğer ekip üyeleriyle ortak çalışmalar yapılan psiko-sosyal müdahalelerdir (Özbesler ve Duyan, 2009: 23).

Giderek karmaşıklaşan ve değişen dünyada gençleri yaşama hazırlamanın ve bunu yapmak için de önleyici müdahalelerle gelişimsel bir eğitim modeli kullanmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Gelişimsel okul modeli ile okullar, problem çözme, yaratıcı düşünme, sosyal becerileri, iletişim becerileri ve karar verme becerileri öğreniminde genişleyen ve değişen 2023 Eğitim Vizyon hedeflerine ulaşabilmeleri için uzmanlık gerektiren destek personeli ile takım yaklaşımıyla çalışması yapması gerekmektedir. Bu nedenle okul ortamlarında öğrencilerin gelişimlerini takip etmek ve karşılaştıkları problemlere önleyici müdahalelerle çözüm üreterek destek vermek için uzman bir biyopsikososyal ve manevi yönden öğrenciyi değerlendiren sosyal bir ekibe ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, okul ortamlarındaki sosyal hizmet mesleğinin özel bir alanı olan okul sosyal hizmetinin ilköğretim ve ortaöğretimde yürütülmesi gereken biyo-psiko-sosyal ve manevi hizmetlerin ortaya çıkmasında aşağıdaki temel noktalara dikkat çeker:

- Öğrencilerin okuldaki davranış problemleri göstermesinin birçok sebebi vardır.
- Öğrencilerin okul ortamında gelişimine katkıda bulunacak okul ve toplum iş birliği ile ailelere destek olunmalıdır.
- Aileler, okulu ve öğrencinin her türlü davranışı ve akademik başarısı hakkında bilgi almaya teşvikte bulunmalıdır.
- Okullar, öğrencilere ve velilere destek olarak, duygularını ve duyarlılığına saygı göstermelidir.
- Engelli öğrenciyeye yönelik fiziki ve özel hizmetler verilmez

Bu temel noktalar okul sosyal hizmetini; mikro, mezzo, makro alanlarda hareket ederek öğrenciyi en iyi şartlarda öğrenim görme hakkına sahip olduğu düşüncesine dayandırmaktadır. Görülüyor ki sosyal hizmeti, okul ortamındaki öğrencinin bireysel, fiziksel ve psikolojik ve sosyal sorunlarının çözümü noktasında önemli bir yere sahiptir. Okul sosyal hizmetinin Türkiye'deki öncüsü Duman (2014: 29) sosyal hizmet mesleğinin öğrencilerin bireysel, ailevi, ekonomik, psikolojik ve toplumsal kaynaklı sorunları ve ihtiyaçlarına yönelik yürütülen uygulamaları kapsadığını belirtmektedir.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere okul sosyal hizmeti, öğrencileri çevresiyle birlikte değerlendirerek öğrencilerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sorunları çözerek hizmet vermektedir. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin eğitim başarısını etkileyen bireysel, ailesel ve toplumsal sorunlarını çözerek akademik başarıyı arttırmakta ve okulların işlevselliğini arttırmaktadır(Nadir & Aktan, 2015). Bu açıklamalar ışığında okul sosyal hizmetinin kapsamı sorunların giderilmesinde çalışmalar yürüten, arabuluculuk yapan ve kurumlar ile köprü kurarak koordinasyon sağlayan sosyal hizmet uzmanının da içinde bulunduğu ekip çalışmasıdır. Bu ekip içerisinde okul sosyal hizmet uzmanı, sınıf rehber öğretmeni, psikolojik danışman, hemşire, psikolog, doktor, okul yöneticileri ve gerektiğinde branş öğretmeni bulunur. Öğrencinin yaşadığı problemi gelişim dönemi, aile ortamı ve sosyal çevresini göz önünde tutarak disiplinler arası bakış açısıyla çözebilen bu ekip, plan dâhilinde bilimsel aşamalar kullanarak problemlerin tespitini yaparak çözmeyi hedefler. Ancak bu ekibin oluşturduğu Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde okullarda bulunması gereken sosyal hizmet birimi henüz Türkiye’de işlerliğini kazanmamıştır. Okullarda öğrenciler lehine müdahaleler geliştirecek biyo-psiko-sosyal ve manevi sorunların çözümünde ve akademik başarılarının artırılmasında birlikte hareket edecek sosyal hizmet biriminin oluşturulması gerekmektedir.

SONUÇ

Okul ortamlarında öğrencilerin karşılaştıkları sorunların çözümünde multidisipliner bir meslek olan ve iş birliği içerisinde çalışan okul sosyal hizmet uzmanlarının eksikliği yadsınamaz bir gerçektir. Eğitimi iyileştirme çabaları arasında okul sosyal hizmetinin alanında politikaların geliştirilmesi geleceğe yönelik umut verici adımlar olarak nitelendirmek mümkündür.

Gençlerin sorunlarına yüzeysel ve medyatik yaklaşımların ötesinde uzmanca yaklaşılması ve sorunlarında rehber olunması gerekmektedir. Gençleri biyopsikososyal ve manevi yönleri ile anlamak, ilişkili olduğu etmenlerin incelenmesi, sözü edilen gruba verilebilecek müdahalelerin hem planlanması hem de sunulması açısından önemlidir. Bu yüzden bu çalışmamız, ortaöğretimdeki öğrencilerin psikolojik, sosyolojik, bedensel, akademik her türlü sorunlarına müdahale edebilecek profesyonel bir yardım süreci olan okul sosyal hizmetinin gerekliliğinin bilimsel bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin okulda yaşadıkları sorunlar, sorunlara edilen müdahaleler, okul sosyal hizmetinin gerekliliği nitel ve nicel bir araştırma ile incelenecektir. Bu çalışma ile okullarda ihtiyaç olan değişimin katalizörü okul sosyal hizmetinin bilimsel olarak güçlendirici nitelikteki müdahalesinin gerekliliğine küçük de olsa bir ışık olmak istenmiştir.

Toplumdaki her bireyin, öğrencinin aile içindeki, okuldaki, sosyal çevresindeki risklerden korunması, sağlıklı bir ortamda mutlu bir birey olarak yetişmesi ve sosyalleşmesi konusunda üzerine düşen sorumlulukları bulunmakta, ancak bu sorumluluk akademik çalışmaların yeteri kadar bir parçası olmamaktadır. Bu bağlamda alanyazında var olan boşluğun doldurulmasına katkıda bulunması, Türkiye’de bu alanda yapılacak çalışmalara bir basamak oluşturacağı ve ileriki araştırmalara verileri ile katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Okul ortamlarında yaşanan sorunların sırasıyla; istenmeyen davranış problemleri nedeniyle eğitim öğretim

faaliyetlerinin sürdürülememesi, işlevsel ve etkin bir biçimde uygulanamaması, ders başarısızlığı, öğrenci devamsızlığı, okul paydaşlarındaki iletişim eksiklikleri, akran ilişkileri, gelişim dönemi özellikleri, okul iklimi ve kültürü, sosyo-ekonomik durum, ebeveyn tutumları, öğrencinin doğduğu çevrenin farklı olması, okul uyum sorunları, ihmal ve istismar ve manevi sorunlar olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak okul başarısızlığı, şiddet, bağımlılık, akran zorbalığı, ihmal, istismar, intihar gibi konularda risk haritaları oluşturularak pozitif okul iklimi için koruyucu, destekleyici ve önleyici müdahaleler geliştiren sosyal çalışmacıların görevlendirilmesi önerisi ile ortak görüş belirtmişlerdir. Bu noktada okul ortamında yapılması gereken öneri faaliyetlerinde ekip çalışmasına ve bu ekibin içinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanın yanında okul sosyal hizmet uzmanlarının da görevlendirilmesine ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Okul ortamlarında yaşanan problemlerden öğrencileri koruyacak değişim ajanları ile yeni bir toplum inşa edilebilir. Millî Eğitim Bakanlığı okullarda kurulan okul rehberlik servisleri “okul psiko-sosyal destek servisleri” haline getirilerek, kurulan profesyonel ekip ile çocuklara hem okul içinde hem de okul dışında psiko-sosyal ve manevi destek sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler, <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/aile-suralari/vi-aile-surasi-raporlar-ve-bildiriler-kitabi.pdf> adresinden 01 Şubat 2021'de alınmıştır.

Akbaş, G. E. (2014). Farklı Sosyo-ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantıları: Ankara Altındağ ve Çankaya Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Allen, K. (2005). Cognitive Perspective to Violence Expression. K. Sexton-Radek içinde, *Violence in Schools: Issues, Consequences, and Expressions* (pp. 49-72). Westport: Praeger. 25(2), 75-96.

Aktan, M. C.(2018). *Türkiye'de Okul Sosyal Hizmetinin Yapılandırılması: Gereksinimler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Gece Kitablığı.

Altinkurt, Y. (2008). Öğrenci Devamsızlıklarının Nedenleri ve Devamsızlığın Akademik Başarıya Olan Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(20), 129-142.

Ataç, F. (2001). *Öğretmenler İçin Öğrenci Psikolojisi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Badur, S. (2014). 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Sisteminde Okul Yönetiminde Karşılaşılan Sorunlar.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.Zirve Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Baumrind, D. (1991). *Parenting Styles and Adolescent Development* (Cilt 2). (R. L. J. Brooks-Gunn, Dü.) New York: Garland.

Bayhan, G., & Dalgıç, G. (2012, Aralık). Liseyi Terk Eden Öğrencilerin Tecrübelerine Göre Okul Terki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 107-130.

Bellibaş, M. Ş. (2016). Who are the Most Disadvantaged? Factors Associated with the Achievement of Students with Low Socio-Economic Backgrounds. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 16(2): 671-710. doi:10.12738/estp.2016.2.0257

- Berklin, C. T. (1974). *Öğrenci Problemleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bildik, T. (2013). Ölüm, Kayıp, Yas ve Patolojik Yas. *Ege Tıp Dergisi*, 4(52), 223-229.
- Bilim, G. (2012). Çocukluk Çağı Örselme Yaşantıları: Duygu Düzenleme Kişilerarası Tarz Ve Genel Psikolojik Sağlık Açısından Bir İnceleme. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bodvin, K., Verschueren, K., Haene, L. D., & Struyf, E. (2017). Social Inequality in Education and the of Extramural support Services: Access and Parental Experiences in Disadvantaged Families. *European Journal of Psychology of Education*, doi:10.1007/s10212-017-0335-z
- Bozdemir, F. (2015). Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselme Yaşantılarının Duygusal Zeka İle İlişkilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Brophy, J. (1996). *Working with Shy or Withdrawn Students*. Urbana, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED402070).
- Bulut, S. (2007). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 139-156.
- Bursik, K., & Geftter, J. (2011). Still Stable After All These Years: Perceptions of Sexual Harassment in Academic Contexts. *The Journal of Social Psychology*, 151(3): 331-349.
- Carney, A., & Merrell, K. (2001). Bullying in Schools: Perspectives on Understanding and Preventing an International Problem. *School Psychology International*, 21, 364-382.
- Chandler, K., Nolin, J. M., & Davies, E. (1995). Student Strategies to Avoid Harm at School. *National Center for Education Statistics*, 95-203.
- Costin, L. B. (1969). An Analysis of the Tasks in School Social Work. *Social Service Review*, 43(3), 274-285.
- Cowie, H., & Jennifer, D. (2007). *Managing Violence in Schools*. London: SAGE.
- Çalık, T., Kurt, T., & Çalık, C. (2011). Güvenli Okulun Oluşturulmasında Okul iklimi: Kavramsal Bir Çözüm. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 73-84.
- Dağ, A. (2017). Lise Öğrencilerinin Arkadaş-Akran Gruplarından Dışlanmasının Okul Sosyal Hizmeti Açısından Analizi: Sakarya Örneği. Doktora tezi. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Dağ, A. (2017b). *Okul Sosyal Hizmeti*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Debarbieux, E. (2009). *Okulda Şiddet: Küresel bir Tehdit*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- DPT. (1973). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf> adresinden 19 Mart 2020' de alınmıştır.
- Duman, N. (2000). Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları Ve Okul Sosyal Hizmet. Yayınlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Duman, N. (2014). Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı, Kapsamı ve Çocuk Koruma Sistemi İçindeki Yeri. *Sosyal Hizmet*, 1-7.
- Dupper, D. R. (2003). *School Social Work, Skill and Interventions for Effective Practice*. USA: John Wiley & Sons.
- Dupper, D. R. (2013). *Okul Sosyal Hizmeti: Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleleri*. (G. Y. Özkan, Çev.) İstanbul: Kapital Yayınları.

- Durmuş, E. (2013). Sexual Harassment: University Students' Perceptions and. *14*(1), 15-30
- Duyan, V., Sayar, Ö. Ö. ve Özbulut, M. (2008). *Sosyal hizmeti Tanımak ve Anlamak*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Ehrenberg, G. R., Ehrenberg, R. A., Ehrenberg, Rees, J. D., & Ehrenberg, E. L. (1991). School district leave policies, teacher absenteeism, and student achievement. *Journal of Educational Research*, (26), 72-105.
- Erdamar, G., ve Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.
- Ereş, F. (2014). Lise Öğrencilerinin Okuldan Kaçma Nedenlerinin Değerlendirilmesi. *GEFAD / GUJGEF*, 34(3), 321-336.
- Erükçü-Akbaş, G. (2014). Farklı sosyo-ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Çocukluk dönemi İstismar Yaşantıları: Ankara Altındağ ve Çankaya Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 321-336.
- Eryalçın, M. ve Duyan, V. (2016). *Suçta Sürüklenen Çocuk ve Gençler*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2008). Current Perspectives on Linking School Bullying Research to Effective Prevention Strategies. T. W. Miller içinde, *School Violence and Primary Prevention* (s. 335-353). New York: Springer.
- Furlong, M. J., & Morrison, G. (2000). The School in School Violence: Definitions and Facts. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 8(2), 71-82.
- Genç, S. ve Eryaman, M. (2008). Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Gizir, C. A. (2006, Aralık). Bir Kayıp Sonrasında zorluklar Yaşayan Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Yas Danışmanlığı Model. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 195-213.
- Goldstein, A. P., & Conoley, J. C. (2004). Student Aggression: Current Status. J. C. Conoley, & A. P. Goldstein içinde, *School Violence İntervetion: A Practical Handbook* (s. 3-20). London: The Guilford Press.
- Gökgöz, E. A. (2015). İlkokullarda Okul sosyal Hizmetinin Gerekliliğinin Öğretmen Gözüyle Değerlendirilmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 179-198.
- Gözütok, D. (2008). *Eğitim ve Şiddet*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Greenberg, M. T. (2004). Current and Future Challenges in Schools- based Prevention: The Research Perspective. *Prevention Science*, 5(13), 5-13.
- Greenberg, M. T., Domitrovich, C., & Bumbarger, B. (2000). *Preventing mental disorders in school-age children: A review of the effectiveness of prevention programs*. Harrisburg, PA: University Park.
- Henggeler, S. W., Schoenwald, S. K., Bor-duin, C. m., Rowland, M. D., & Cunningham, P. B. (1998). *Multisystemic Treatment of Antisocial Behavior in children and Adolescents*. New York: Guild Press.
- Hobbs C.J., Hanks H., Wynne J.M. (1993). *Child abuse and neglect*. In: A Clinician's Handbook, 1st Ed. Edinburg, Churchill Livingstone.
- Huxtable, M. (2013). *A Global Picture of School Social Work in 2013*. A Global Picture of School Social Work, https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/A_Global_Picture_of_School_Social_Work_in_2013.pdf adresinden 15 Ekim 2020' de alınmıştır.
- Işık, A. (2018). Türkiye'de Madde Bağımlılığıyla Mücadelede Bir Sosyal Politika Uygulaması Olarak Okul Sosyal Hizmetinin Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 208-227.

- İçer, M. M. (1997). Türkiye'de Eğitim Sisteminin Genel Amaçları Ve Temel İlklerinin Değerlendirilmesi.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Malatya.
- Jarolmen, J. (2017). *Okul Sosyal Hizmeti Bir Uygulama Kılavuzu*. (E. Y. Özkan, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Karahancı, E. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkilerinin Nitel Bir Analizi.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, K., Cılga, İ., Güneş, S., Han, A., Kalaycı, A. R. ve S. Turhan, .. Y. (2002). *Göç ve Kentsel Yaşama Uyum Sorunları, 2001 Yılı Aile Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Karataş, K., Gencer, T. E., Çalış, N. Ve Ege, A. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı*, 71-81.
- Karataş, Z. (2017). Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Sosyal Hizmet Müdahalesinin Önemi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Kılıçarslan, F. (2010). *Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi ile Tedavisi* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- King, I. A., Price, J. H., Telljohann, S. I., & Wahl, J. (1999). High school health teachers' knowledge of adolescent suicide. *American Journal of Health Studies*, 15(3), 156-163.
- Kondrasuk, J. N. (2005). Violence Affecting School Employees. *Education Faculty Publications and Presentations*, (s. 638-647), https://pilotsscholars.up.edu/edu_facpubs/2 adresinden 4 Ocak 2020' de alınmıştır.
- Kuzgun, Y. (2008). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lee, W. (2007). The Many Facets in The Role of A School Social Worker. L. Bye & M. Alvarez (Editors). (Belmont, Dü.) *School Social Work: Theory to Practice*, 51-64.
- Margalit, M. (94). *Loneliness Among Children With Special Needs*. New York: Springer-Verlag.
- Massey, M. S. (1998) *Promoting Stress Management: The Role of Comprehensive School Health Programs*. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED421480).
- McLaughlin, P. A. (1998). Hermit crabs of the genus Nematopagurus (Crustacea, Decapoda, Paguridae) from south-eastern South Africa and Madagascar: new records and new species. *Zoosystema*, 2(20), 315-338.
- McIntyre, T. (1989). *A Resource Book for Remediating Common Behavior and Learning Problems*. Boston: Allyn & Bacon.
- McMahon, S., Martinez, A., Espelage, D., Rose, C., Reddy, L. A., Lane, K., & Brown, V. (2014). Violence Directed against Teachers: Results from A National Survey. *Psychology in the Schools*, 51(7), 753-766.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (1997). Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf. Erişim Tarihi: 25.08.2021
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2015). *Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi: Revize Erken Uyarı Uygulamaları (Faaliyet 1.2.4.)*. Ankara: Proje Ofisi.
- Nadir, U., & Aktan, M. C. (2015). Okul Sosyal Hizmeti ve Okul Sosyal Hizmet Uzmanının Rollerine İlişkin Bir Tartışma: Kurgusal Bir Vaka Sunumu. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 25(3), 78-88.
- www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.**

- Olweus, D. (1999). Sweden. P. K. Smith, & J. J.-T. Y. Morita içinde, *The Nature of School Bullying: A Cross-national Perspective* (s. 7-27). London and New York: Routledge.
- Openshaw, L. (2008). *Social Work Practice with Children and Families*. New York: The Guildford Press.
- Öğel, K., Tarı, I. ve Eke, C. Y. (2006). Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*.
- Önder, F. C., Yurtal, F. ve Özsever, S. B. (2016, Winter I). Okullarda Zorbalığı Önleme ve Müdahale Etmeye Yönelik Uygulamalar: Psikolojik Danışman Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies JASSS International Journal of Social Science*, (52), 57-70.
- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.
- Özkan, Y. ve Selcik, O. (2016). Klinik Çalışmadan Sosyal Politikaya: Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Roller ve Sorumlulukları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 431-437.
- Özmete, E. (2011). *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Pehlivan, Z. (2006). *Resmi Genel Liselerde Öğrenci Devamsızlığı ve Buna Dönük Okul Yönetimi Politikaları (Ankara İli Örneği)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Polat, O. (2007). *Tüm boyutuyla Çocuk İstismarı Tanımlar 1*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Petegem, P. V. (1994). Truancy as a Social, Educational and Psychological Problem: Causes and Solutions. *Scientis Paedagogia Experimentalis*, 31(2), 271-286.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutuyla Çocuk İstismarı Tanımlar 1*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Renen, L. J. & Wild, L. G. (2008). Family Functioning and Suicidal Ideation/Behavior in Adolescent: A Pilot Study. *Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 20(2), 111-121.
- Roberts, R. A. (2006). School-Based, Adolescent Suicidality: Lethality Assessments and Crisis Intervention Protocols. M. B.-M. Cynthia Franklin içinde, *The School Services Sourcebook: A Guide for School Based Professionals* (s. 3-14). New York: Published by Oxford University Press.
- Rumberger, R. W. (2011). *Dropping Out: Why Student Drop Out of High School and What Can Be Done about It?* Boston: Harvard University Press.
- Sanderson, C. (2010). *Anne Baba ve Öğretmenler İçin Çocuğun Cinsel Eğitimi ve Tacizden Korunma Rehberi*. (A. H. Şar, Çev.) İstanbul: Sistem Kitabevi.
- Smith, B. C. (2015). *How does learning agile business leadership differ? Exploring a revised model of the construct of learning agility in relation to executive performance (Unpublished PhD dissertation)*. New York: Colombia University.
- Snoubar, Y. (2017). *Uluslararası Öğrencilerin Sorunları ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Stephens, R. D. (1997). National Trend in School Violence: Statics and Prevention Strategies. I. A. Conoley içinde, *School Violence Intervention A practical Handbook* (pp. 72-90). New York, NY: Guilford Publications.
- Stickland, V. P. (1998). *Attendance and grade point average: A Study*. East Lansing, MI: National Center for Research on Teacher Learning.
- Sümer, N., Aktürk, E. G., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.**

- Şimşek, H. (2011). Lise Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2),27-47.
- Şimşek, H. ve Şahin, S. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Okulu Bırakma Eğilimi ve Nedenleri: Şanlıurfa Örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 41-72.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2000). Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Okulları Müdürlüğü Görev Tanımı. Tebliğler Dergisi. Sayı: 2508, Tarih: Ocak 2000
- Tezcan, M. (2014). *Eğitim Sosyolojisi (14. Basım)*. Ankara: Anı Yayıncılık (Badur, 2014)
- Thompson, N. (2016). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Çev. Eds. Ö. Cankurtaran-Öntaş , B. Hatipoğlu-Eren) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Turan, N. (2009). *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet*. Ankara: Aydınlar Matbaası.
- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C., & Akoğlu, S. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı, Şiddet ve Bazı Psikolojik Özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 9(1), 33-44.
- Umuzdaş, S. (2006). Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Yöneticilerinin okul yönetiminde karşılaştıkları Sorunlar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Wilson, C. M., Douglas, K. S., & Lyon, D. R. (2011). Violence Against Teachers: Prevalence and Consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(12), 2353-2371.
- Yeşilkayalı, E. (2016). Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasında Yaklaşım ve Model Örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 135-152.
- Yeşilkayalı, E., & Meydan, S. (2016). Çocuk Hakları İçin Okul Sosyal Hizmeti. *Sosyal Hizmet Sempozyumu 2015*, 366-371.
- Yılmaz-Fındık. (2016). Türkiye'de Dezavantajlı Başarılı Öğrenciler İçin Fark Yaratan Nedir? *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 64, 91-108. doi:10.14689/ejer.2016.64.5
- Yiğit, İ. ve Erden, G. (2015). Çocukluk Çağı İstismar Yaşantıları ile Genel Psikolojik Sağlık arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 47-59.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21(1), 73-83.
- Yorğun, A. (2014). Lise Öğrencilerinde Okul Terki Riskinin İncelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, G. (2005). Türli Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerinin Etkileyen Faktörler: Gazi Üniversitesi Örneği. *Bilgi Dergisi*, (35), 151-172.